
STRUCTURE OF THE SOCIAL WELFARE SYSTEM IN BULGARIA

Venelin Terziev

Corresponding Member of the Russian Academy of Natural History,
Professor, Eng., D.Sc. (National Security), D.Sc. (Economics), D.Sc. (Social Activities), Ph.D.,
Russian Academy of Natural History, Moscow, Russia
Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria
University of Rousse, Rousse, Bulgaria, terziev@skmat.com

Vanja Banabakova

Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria, v.banabakova@abv.bg

Marin Georgiev

clementon@abv.bg

Abstract: Several attempts have been made in the new history of Bulgaria to regulate social welfare system. The first law in this area was adopted in 1934. It regulates the issues related to the maintenance of free dining rooms, shelters, asylums, orphanages in which "disabled, blind, terminally ill, mentally ill, are supported by the funds of district charities if they are ill or their relatives who are legally obliged to take care of them have insufficient funds to support them. " According to the above-mentioned Ordinance-Law, the social support covers "any private or public enterprise which aims to alleviate the situation of the members of the society who need it". To be in need, in its sense is "anyone who is unable, alone or through the help of those of his relatives who, under the laws in force, are required to take care of his support, to satisfy his or her immediate living needs, or because of a physical or mental defect cannot, with his own means and labor and without help, maintain his existence. " In the structure of social assistance two main parts can be identified - social assistance and social services. Some of the aids are of a universal nature and others aim to alleviate poverty. Their provision is based on social work, applying an individual approach and assessing the specific needs of individuals and families. The social policy of a country is a set of specific activities aimed at regulating the social relations between different in their social status subjects. This approach to clarifying social policy is also called functional and essentially addresses social policy as an activity to regulate the relationship of equality or inequality in society. It provides an opportunity to look for inequalities in the economic positions of individuals in relation to ownership, labor and working conditions, distribution of income and consumption, social security and health, to look for the sources of these inequalities and their social justification or undue distribution. A characteristic feature of this policy is social work (activity). As a term, social work is also understood as a type of profession and as a system of specialized institutions, and increasingly diverse practices that, in order to be effective, should use an integrated knowledge of fundamental human and social groups sciences, knowledge about the society as a whole.

Keywords: social welfare, social support, social services.

СТРУКТУРА НА СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ

Венелин Терзиев

Член-кореспондент на Руската академия по естествознание, професор,
доктор на икономическите науки, доктор на военните науки, доктор на науките (Социални
дейности), Русенски университет „Ангел Кънчев”, Русе, България
Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново, България
Руска академия по естествознание, Москва, Русия, terziev@skmat.com

Ваня Банабакова

Национален военен университет „Васил Левски“ – Велико Търново, v.banabakova@abv.bg

Марин Георгиев

clementon@abv.bg

Резюме: В новата история на България са правени няколко опита за държавно регламентиране на общественото подпомагане. Първият закон в тази област е приет през 1934 г. Той урежда въпросите свързани с поддържането на безплатни трапезарии, подслони, приюти, сиропиталища, в които „недъгави, слепи, неизлечимо болни, душевно болни и др. се издържат от средствата на окръжните благотворителни съвети, ако те са болни или техните близки, които по закон са длъжни да се грижат за

тях, нямат достатъчно средства за издръжката им”. Съгласно посочената Наредба-закон, общественото подпомагане обхваща „всяко частно или обществено начинание, което има за цел да облекчи положението на нуждаещите се членове на обществото”. Нуждаещ се по смисъла ѝ е „всеки, който няма възможност сам или чрез помощта на онези свои близки, които по действащите закони са длъжни да се грижат за неговата издръжка, да задоволява своите и на своите близки жизнени потребности или пък поради телесен или душевен недостатък не може със собствени средства и труд и без чужда помощ да поддържа своето съществуване”.

В структурата на социалното подпомагане могат да се обособят две основни части - социални помощи и социални услуги. Някои от помощите имат универсален характер, а други целят смекчаване на бедността. Предоставянето им се основава на социалната работа, като се прилага индивидуален подход и оценка на конкретните потребности на лицата и семействата.

Социалната политика на дадена държава е съвкупност от специфични дейности, които целят да регулират социалните отношения между различни по своето социално положение субекти. Този подход към изясняването на социалната политика се нарича още функционален и по същество разглежда социалната политика като дейност за регулиране на отношенията на равенство или неравенство в обществото. Той дава възможност да се търсят неравенства в икономическите позиции на индивидите във връзка със собствеността, труда и условията за труд, разпределението на доходите и потреблението, социалното осигуряване и здравеопазването, да се търсят източниците за тези неравенства и тяхната социална оправданост или неоправданост. Белег на тази политика е социалната работа (дейност). Като термин социалната работа се разбира и като вид професия, и като система от специализирани институции, и все по-многообразни практики, които, за да бъдат ефективни, следва да използват интегрирано знание от фундаменталните науки за човека и обществените групи, за обществото като цяло.

Ключови думи: социално подпомагане, социални помощи, социални услуги.

ВЪВЕДЕНИЕ

В новата история на България са правени няколко опита за държавно регламентиране на общественото подпомагане. Първият закон в тази област е приет през 1934 г. Той урежда въпросите свързани с поддържането на безплатни трапезарии, подслони, приюти, сиропиталища, в които „недъгави, слепи, неизлечимо болни, душевно болни и др. се издържат от средствата на окръжните благотворителни съвети, ако те са болни или техните близки, които по закон са длъжни да се грижат за тях, нямат достатъчно средства за издръжката им”. Съгласно посочената Наредба-закон, общественото подпомагане обхваща „всяко частно или обществено начинание, което има за цел да облекчи положението на нуждаещите се членове на обществото”. Нуждаещ се по смисъла ѝ е „всеки, който няма възможност сам или чрез помощта на онези свои близки, които по действащите закони са длъжни да се грижат за неговата издръжка, да задоволява своите и на своите близки жизнени потребности или пък поради телесен или душевен недостатък не може със собствени средства и труд и без чужда помощ да поддържа своето съществуване” [3, 1-2].

СТРУКТУРА НА СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ [4-17]

В структурата на социалното подпомагане могат да се обособят две основни части - социални помощи и социални услуги. Някои от помощите имат универсален характер, а други целят смекчаване на бедността. Предоставянето им се основава на социалната работа, като се прилага индивидуален подход и оценка на конкретните потребности на лицата и семействата.

Социални помощи

Социалните помощи могат условно да се групират на:

Помощи за лица и семейства с ниски доходи. Те биват месечни, целеви и еднократни. Според ППЗСП *месечни помощи* по чл.9 получават лица и семейства, чиито доход за предходния месец е по-нисък от определен диференциран минимален доход. Основа за определяне на диференцирания минимален доход е гарантирания минимален доход, чийто месечен размер се определя с акт на Министерския съвет. Диференцираният минимален доход за определено лице представлява гарантирания минимален доход, коригиран със съответен коефициент. Размерът на месечната помощ е разликата между диференцирания минимален доход и доходите на лицето. Размерът на месечните помощи не е предварително установен. Колкото по-нисък е наличният доход, толкова по-висок е размерът на помощта. Той е максимален, когато липсват източници на доход. Доходите са необходимо, но не достатъчно условие. За да се отпусне месечна помощ, трябва да са налице и допълнителни условия, свързани с имущественото състояние, семейното положение, здравословното състояние, трудовата заетост, възрастта. Тези ограничения гарантират точното адресиране на помощите към най-нуждаещите се лица.

Целевите помощи, отпускани на основание ППЗСП, в по-голямата си част се отнасяха до лица с увреждания. Само 1/3 от тях бяха обвързани с дохода и други допълнителни условия. Това са помощите по чл.14 (заплащане на наем на общинско жилище) и чл.21 (транспортно обслужване). Останалите се ползваха на основание принадлежността към съответната категория. От началото на 2005 г. целевите помощи за лица с увреждания са включени в добавката за социална интеграция (чл.42 от Закон за интеграция на хората с увреждания (ДВ,бр.81/2004)). Те се третираат в Правилника за приложението му (ДВ, бр.115/2004) и отпускането им не е обвързано с дохода. Изваждането им от ППЗСП го освобождава от плащания, несъответстващи на характера на третираните в него помощи, а именно помощи за бедни лица и семейства.

Целевите помощи за отопление съгласно Наредба №5 (чл.1 ал.2) са целеви помощи за отопление с електроенергия, топлоенергия, с твърдо гориво (въглища и брикети, дърва. Право на целевите помощи за отопление имат лица, чийто доход е по-нисък от диференцирания минимален доход за отопление и отговарят на условията по чл.10 и чл.11 от ППЗСП. Помощите се отпускат само за отоплителен сезон. Доходната линия, даваща право, е по-висока от тази на месечната помощ по чл.9 от ППЗСП и позволява да се обхванат по-широки слоеве от населението. До октомври 1997 г. размерът на енергийната помощ се определя в обратна зависимост от дохода. Максималният ѝ размер е равен на левовата равностойност на норматива за енергийни потребности. С приемането на Правилника за социално подпомагане от 1998 г. посочената зависимост отпада и всички правоимащи получават еднаква помощ, равна на норматива. Промяната опростява администрирането на програмата, но липсата на диференциация води до ефекта на неравнопоставеност и наслагване на помощи за едни и същи бенефициенти. При стартирането на програмата за енергийна помощ (1995) около 2% от населението е обхванато в нея (29% от населението с доход, под линията на защитения минимум). За отоплителния сезон 2005-2006 относителният дял на подпомаганите вече достига до 9% от населението.

Еднократните помощи се отпускат при наличие на специфични временни потребности на лицето или семейството като сезонни разходи, скъпо струващо лечение, покупка на облекло и др. Преценката за достъпа до подпомагане се извършва от социалния работник по субективни критерии.

Месечните и еднократните помощи могат да се предоставят и в натура в случаите, когато не се използват по предназначение или родителите не полагат грижи за децата си. Помощи за лица и семейства с ниски доходи се финансират със средства на републиканския бюджет.

Помощи за деца и семейства:

Семейни помощи за деца. Те се отпускат на основание Закона за семейните помощи за деца (ДВ,бр.32/2002г., изм. и доп. ДВ, бр.69/2004г. и Правилника за неговото приложение (ДВ,бр.67/2002). Законът за семейните помощи отменя Указа за насърчаване на раждаемостта, който действа повече от 20 години (ДВ, бр.15/68г.). Семейните помощи за деца съгласно ЗСП са проектирани така, че да стимулират проявата на отговорно родителско поведение и посещаемостта на децата в училище. Универсалният им характер е ограничен с поставянето на условия, свързани с праг на доходите и отглеждане на детето в страната и в семейството. Няма диференциация на помощите според броя на децата, семейното положение на майката. За децата с трайни увреждания са предвидени преференции, свързани с размера на помощта или периода на получаването ѝ при отпадане на ограничителното условие за дохода на семейството. Помощите се финансират със средства от републиканския бюджет.

Помощи за подкрепа на детето и семейството.

Отпускат се на основание Закона за закрила на детето (ДВ, бр.48/2000г., изм. бр.75/2002 г., изм.и доп. бр.36/2003 г.) и Правилника за неговото приложение (ДВ, бр.66/2003 г.).

Помощите за подкрепа са предназначени за превенция на изоставянето и реинтеграция на детето в семейна среда, отглеждане на детето при близки и роднини и в приемни семейства. Отпускат се при условие, че лицето/семейството имат настоящ адрес, идентичен с този на детето, за което полагат грижи; лицето е родител на детето или детето е настанено при него по реда на Закона за закрила на детето; родителите или лицето, което полага грижи за детето, сътрудничат на отдел „Закрила на детето” в дирекция „Социално подпомагане” за постигане на целите, определени от плана за действие.

Помощите съгласно ППЗЗД са еднократни и месечни. Еднократната помощ (чл.48) се отпуска в пари и/или натура за посрещане на определена нужда, възникнала извънредно и необвързана с издръжката на детето. Общият размер на помощта за една година година не може да надвишава 5-кратния размер на ГМД. Родните и близките, при които е настанено дете за отглеждане по реда на Закона за закрила на детето могат да получат и месечна помощ за отглеждане и възпитание на детето (чл.49), ако доходите им са под определен праг (2.5 ГМД). Размерът на помощта се определя по субективна преценка на социалния работник и е диференциран съобразно възрастта на детето: до 7г. - до 3-кратния размер на ГМД; от 7 до 14 г. - до 3.5-кратния размер на ГМД; от 14 до 18 г. до 4-кратния размер на ГМД. За отглеждане на дете с увреждания се отпуска добавка, независимо от дохода на семейството (чл.51).

Документацията за отпускните помощи за подкрепа на детето и семейството се води от отдел „Закрила на детето” в Дирекция „Социално подпомагане”.

Помощи за лица с увреждания. Те се отпускат на основание Закона за интеграция на хората с увреждания (ДВ,бр.81/2004 г.), Правилник за приложение на ЗИХУ (ДВ, бр.115/2004 г.) и имат целеви характер. Целят постигане на пълноценно социално включване на хората с увреждания на базата на индивидуален подход чрез социално оценяване.

Законът за интеграция на хората с увреждания (ДВ,бр.81/2004 г.) въвежда добавка за социална интеграция (чл.42). Тя е диференцирана и представлява парични средства, които допълват собствените приходи и са предназначени да покриват допълнителни разходи за транспортни услуги, информационни и телекомуникационни услуги, обучение, балнеолечение и рехабилитационни услуги, диетично хранене и лекарствени средства, достъпна информация, задоволяване на други основни жизнени потребности. Добавката е проектирана така, че следва логиката на възприетия активен подход в политиката по социалното подпомагане и цели окрупняване на схемите за натурално подпомагане, ограничаване на нецелевото подпомагане, избягване на дублирането, повишаване на адресираността и целенасочеността на плащанията.

Съгласно Закона е променена и базата спрямо, която се изчислява месечната добавка за деца с трайни увреждания (чл.43), а именно размерът на добавката е 70% от МРЗ, респ. тя нараства почти 4 пъти (от 28 лв. на 105 лв. при ГМД – 40 лв. и МРЗ 150 лв.)

Хората с трайни увреждания запазват правото си на целеви помощи и облекчения за покупка и приспособяване на лично превозно средство и място за паркиране; внос на лично моторно превозно средство; преустройство на жилище; придружители и покупка и ремонт на помощни средства, приспособления и съоръжения за облекчаване и компенсиране на уврежданията.

Социални услуги

Закона за социално подпомагане (ДВ,бр.56/1998 г., изм. и доп. бр.120 от 2002 г.). Правилника за неговото приложение (ДВ, бр. 133/1998 г., изм. и доп. бр.40/2003 г.) регламентират предоставянето на социални услуги.

Социалните услуги се осъществяват в специализирани институции и в общността както следва:

Социални услуги в общността. Проектирани са предимно към хора с увреждания, самотно живеещи стари хора и деца в риск.

1. Личен асистент - лице, полагащо постоянни грижи за дете или възрастен с трайно увреждане, или за тежко болен, за задоволяване на ежедневните му потребности.

2. Социален асистент - лице, предоставящо комплекс от услуги, насочени към социална работа и консултации на потребителите и свързани със задоволяване на потребностите от организация на свободното време и осъществяване на контакти.

3. Домашен помощник - лице, предоставящо услуги в домашни условия, насочени към поддържане на хигиената на обитаваното жилище, пазаруване и приготвяне на храна, пране и други комунално-битови дейности.

4. Домашен социален патронаж - комплекс от социални услуги, предоставяни по домовете, свързани с доставка на храна, поддържане на личната хигиена и хигиената на жилищните помещения, обитавани от ползвателя, съдействие за снабдяване с необходимите технически помощни средства при ползватели с увреждане, битови услуги и др. Контингент на ДСП са лица над 60 г. инвалиди с над 70% загуба на работоспособност, деца инвалиди.

5. Дневен център - комплекс от социални услуги, които създават условия за цялостно обслужване на потребителите през деня, свързани с предоставяне на храна, задоволяване на ежедневните, здравните, образователните и рехабилитационните потребности, както и на потребностите от организация на свободни затруднения, лица над 18 г. с физически увреждания с над 70% загуба на работоспособност, лица над 18 г. с умствени затруднения.

6. Център за социална рехабилитация и интеграция - комплекс от социални услуги, свързани с извършване на рехабилитация, социално-правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентирание, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване. Предназначени са предимно за деца с изоставане в развитието, деца и възрастни с физически увреждания, в т.ч. сетивни, лица с отклонение в поведението, лица с различна степен на умствена изостаналост, лица в неравностойно социално положение, малтретирани деца и жени, наркомани, лица, изтърпели наказание „лишаване от свобода”, проституиращи и просещи деца и възрастни, деца и възрастни с други социални проблеми.

7. Център за временно настаняване - комплекс от социални услуги, предоставяни на бездомни лица, насочени към задоволяване на ежедневните им потребности, за срок не повече от 3 месеца.

8. Приемна грижа - отглеждане и възпитание в семейна среда на дете, което е настанено по реда на Закона за закрила на детето в семейство на съпрузи или при отделно лице въз основа на договор.

9. Кризисен център - комплекс от социални услуги, предоставяни на лица, пострадали от насилие или жертва на трафик, и насочени към задоволяване на ежедневните им потребности и изготвяне на индивидуални програми за социална интеграция.

10. Център за настаняване от семеен тип - комплекс от социални услуги, които се предоставят в среда, близка до семейната, за ограничен брой деца - не повече от 15.

11. Защитени жилища - социална услуга, при която хората водят независим начин на живот, подпомагани от професионалисти.

12. Обществени трапезарии - социални услуги, насочени към задоволяване на потребностите от храна за хора, които не могат да си я осигурят сами.

Социалните услуги в общността се предоставят краткосрочно (до 3 месеца) н/или дългосрочно.

Специализирани институции за социални услуги. Основните контингенти обхванати в тях са стари хора, деца, младежи и възрастни с физически, сетивни, умствени и психически увреждания, с различна тежест - умерена, тежка и дълбока. Те имат хронични здравни проблеми и не се нуждаят от активно лечение. Към контингента на специализираните институции принадлежат и деца, останали без родителска грижа, сираци и полусираци, бездомни лица и лица, получаващи социални помощи. Те ползват пансионен, тип „грижа“ за определен период от време. При тях настаняването в заведение е свързано със социални индикации.

Специализираните институции осигуряват материално обслужване и медицинско наблюдение. Осъществяват основни и допълнителни дейности. Основните дейности включват осигуряване на всекидневни грижи по хранене, обличане, лична хигиена и хигиена на обитаваните жилищни помещения, отопление, осветление, подслон, медицинско наблюдение, т.е. това са дейности за осигуряване на нормално съществуване. Допълнителните дейности са свързани със съхраняване на личните документи при необходимост; съдействие и уреждане на въпроси, свързани с пенсиите (пенсиониране, прехвърляне на пенсията от един на друг адрес); съдействие и подготовка на документ и за явяване пред ТЕЛК; съдействие и уреждане на погребения; социална работа с настанените лица и техните семейства; социални и правни консултации; рехабилитация; социални контакти; организиране на свободното време (занимателни игри и др.); организиране на възпитателна, образователна и корекционна дейност; осигуряване на професионална квалификация и преквалификация; краткотраен отдих.

Лицата, настанени в специализирани институции, получават пансионен тип грижа, която е насочена към гарантиране на личната им безопасност, поддържане на физическото и психическото им здраве, социални контакти и развитие на умения за самостоятелен начин на живот. Хората са отделени от своята обичайна домашна среда за постоянно или за определен период от време.

Специализираните институции за социални услуги са:

1. Домове за деца или възрастни с физически увреждания, в т.ч. сетивни - в тях се настаняват деца/лица с физически увреждания, в т.ч. сетивни; деца и възрастни от 7 до 25 г. с физически увреждания, които не им позволяват да посещават масови или специализирани училища на МОН; лица над 18 г. с тежки увреждания на крайници, т.е. със загуба на работоспособност над 70%; слепи лица над 18г.

2. Домове за деца или възрастни с умствени затруднения - предоставят социални услуги на деца или младежи от 3 до 18 г. с различна степен на умствени затруднения; деца или възрастни със сетивни увреждания (слепи, глухи); лица над 18 г. с различна степен на умствени затруднения; лица над 18 г. с психически разстройства; лица над 18-годишна възраст с деменция.

3. Социални учебно-професионални заведения осигуряват професионална квалификация и преквалификация на лица от 14 до 35 г., които са със загуба на работоспособност над 50%; с лека умствена изостаналост; със сетивни увреждания, както и деца над 14-годишна възраст от семейства в неравностойно социално положение.

4. Домове за стари хора - предоставят социални услуги на лица над 60 г. или на над 60 г., трудно подвижни или лежачо болни.

5. Домове за временно настаняване предоставят социални услуги на бездомни лица над 18г.

6. Приюти - предназначени са за деца и младежи до 18 г., останали без грижа на родителите или лицата, които ги заместват.

Доставчиците на социални услуги са задължени да изготвят индивидуален план след оценка на нуждите на всеки потребител и формулиране на целите, които трябва да бъдат постигнати. Планът включва дейности по задоволяване на ежедневните потребности, здравните потребности,

образователните потребности, рехабилитационните потребности, потребностите от свободно време, потребностите от контакти със семейството, приятелите, близките и други лица, както и мерки за извеждане от институцията и за социално включване. Определени са стандарти и критерии, на които социалните услуги трябва да отговарят (ДВ, бр.40/2003 г. - чл.40, чл.41).

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Role and place of social programing in public governance. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр.93-98, ISBN 978-966-916-488-9.
- [2] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Social program as a product of social programming. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр. 99-104, ISBN 978-966-916-488-9.
- [3] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Social efficiency as a measure of social activities. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр. 104-109, ISBN 978-966-916-488-9.
- [4] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Assessment of the effectiveness of social programing. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр. 110-115, ISBN 978-966-916-488-9.
- [5] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Social activity of human re-source as a basis of effective social policy. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр. 116-121, ISBN 978-966-916-488-9.
- [6] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Strategic advantages of an ac-tive social program. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр. 122-127, ISBN 978-966-916-488-9.
- [7] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Assessment of the effectiveness of social programming. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр. 127-131, ISBN 978-966-916-488-9.
- [8] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. The social program as a part of development strategies. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр. 132-137, ISBN 978-966-916-488-9.
- [9] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Social programming as a pos-sibility to increase social efficiency. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, стр. 137-142, ISBN 978-966-916-488-9 .
- [10] Терзиев, В., Банабакова, В., Георгиев, М. Социальные политики для воздействия на рынок труда и развитие национальной концепции социальной Экономики. // Стратегічні Орієнтири Розвитку Економіки України Міжнародна Науково-Практична Конференція 6-7 Жовтня 2017 Року, Одеса, 2017, с. 107-111.
- [11] Терзиев, В., Банабакова, В., Георгиев, М. содержание и сущность социальной политики. // Стратегічні Орієнтири Розвитку Економіки України Міжнародна Науково-Практична Конференція 6-7 Жовтня 2017 Року, Одеса, 2017, с. 111-116.
- [12] Терзиев, В., Банабакова, В., Георгиев, М. Проблемы занятости и безработицы. // Стратегічні Орієнтири Розвитку Економіки України Міжнародна Науково-Практична Конференція 6-7 Жовтня 2017 Року, Одеса, 2017, с. 116-120.

- [13] Терзиев, В., Банабакова, В., Георгиев, М. Развитие рынка труда в болгарии. // Стратегічні Орієнтири Розвитку Економіки України Міжнародна Науково-Практична Конференція 6-7 Жовтня 2017 Року, Одеса, 2017, с. 120-125.
- [14] Терзиев, В., Банабакова, В., Георгиев, М. Развитие концепции социальной экономики. // Стратегічні Орієнтири Розвитку Економіки України Міжнародна Науково-Практична Конференція 6-7 Жовтня 2017 Року, Одеса, 2017, с. 125-128.
- [15] Терзиев, В., Банабакова, В., Георгиев, М. Социальной экономики и социального предпринимательства. // Стратегічні Орієнтири Розвитку Економіки України Міжнародна Науково-Практична Конференція 6-7 Жовтня 2017 Року, Одеса, 2017, с. 128-131.
- [16] Терзиев, В., Банабакова, В., Георгиев, М. Социальная экономика и социальное предприятие. // Стратегічні Орієнтири Розвитку Економіки України Міжнародна Науково-Практична Конференція 6-7 Жовтня 2017 Року, Одеса 2017, с. 131-135.
- [17] Терзиев, В., Банабакова, В., Георгиев, М. Влияние социальной экономики на занятость. // Стратегічні Орієнтири Розвитку Економіки України Міжнародна Науково-Практична Конференція 6-7 Жовтня 2017 Року, Одеса, 2017, с. 135-139.